

„Richtig“, „falsch“ oder „richtig falsch“

Lëtzebuergesch Schreifstrategien a Normbewosstsinn bei Jonken. Éischt Resultater vun engem Pilotprojet zum Gebrauch vum Lëtzebuergesch

Anne Franziskus

A wéi enge Kontexter schreiwe Jonker Lëtzebuergesch?¹ Sinn si sech bewosst, datt et e Standardlëtzebuergesch gëtt, a wéi wierkt sech dëst Bewosstsinn op hir Schreifstrategien aus? Wéi steet et an hiren Aen ëm d'Vitalitéit vun der lëtzebuergescher Sprooch? Mat dësen an anere Froen ronderëm de Gebrauch vum Lëtzebuergesch bei deene Jonken huet sech e Pilotprojet, ausgefouert am Institut fir lëtzebuergesch Sprooch- a Literaturwëssenschaft op der Uni Lëtzebuerg, beschäftegt. 16 Jonker am Alter vun 20-25 Joer goufen zu hire Perspektiven iwwer de Gebrauch vum Lëtzebuergesch befragt. An dësem Artikel sollen éischt Resultater virgestallt ginn.²

Informell op Lëtzebuergesch schreiwen als Normalfall

Als alleréisch ass festzustellen, datt déi Befroten vill a regelméisseg op Lëtzebuergesch schreiwen, an zwar virun allem an der privater an informeller Kommunikatioun: SMSen, E-Mailen, soziale Netzwierker. Et ass fir si 'normal', hei Lëtzebuergesch ze schreiwen, wéi dat folgend Beispill aus dem Interview mam Lou weist³:

Wann ech elo SMSen schreiwen oder Emaile schreiwen, wann ech weess dass mäi Korrespondent Lëtzebuergesch kann, schreiwen ech deem op Lëtzebuergesch op jidde-fall, also do maachen ech alles op Lëtzebuergesch, dat hunn ech net gär dann eng aner Sprooch ze schreiwen.

D'Lou bréngt an dësem Auszoch seng Präferenz fir Lëtzebuergesch ze schreiwe kloer zum Ausdrock.⁴ Wéi aner Studie scho beschriwwen hunn, hunn déi nei Medien also e positiven Afloss op de Gebrauch

vum geschriwwene Lëtzebuergesch. 3 Verschidde Befroter gi weider un, datt si Lëtzebuergesch och als informellt Kommunikatiounsmëttel (virun allem an E-Mailen) op der Aarbecht benotzen. Méi retizent sinn déi meescht Jonk allerdéngs, wann et ëm de Gebrauch vum Lëtzebuergesch a méi offiziellen oder administrative Situatiounen geet. Si goufen zum Beispill gefrot, op si sech kéinte virstellen, e Motivatiounsbréif op Lëtzebuergesch ze schreiwen. Déi meescht hunn uginn, si géingen dëst léiwer op Franséisch maachen. Engersäits gëtt hei op déi dräisproocheg Traditioun verwisen, wou Franséisch eben eng Amtssprooch ass. En zweet Argument ass awer fir vill vun de Participanten, datt si net richtig Lëtzebuergesch schreiwe kënnen. Doropshin sinn si gefrot ginn, ob et hirem Wëssen no dann eng Standardsprooch, also eng offiziell Grammatik a Rechtschreiwung, gëtt, a wa jo, ob si déi beherrschen. Interessanterweis herrscht hei eng grouss Unsécherheet an Divergenz ënnert deene Befroten. Insgesamt wousste just dräi Participantë sécher, datt esou eng offiziell Schrëftform existéiert. D'Sandrine zum Beispill konnt bestätegen, datt an de 90er Joeren déi lëscht Orthographiesreform geschitt ass. Dës Participante gëtt och un, de Standard schreiwen ze kënnen. Anere Participante no gëtt et eng offiziell Schreifweis, mee si wësst net, wou se déi géinge siche goen, wéi zum Beispill de Xavier erklärt:

D'Anne Franziskus huet bis Januar 2014 als assistante chercheuse am Institut fir lëtzebuergesch Sprooch- a Literaturwëssenschaft, IPSE geschafft. Zënter Februar 2014 ass si als chargée d'études beim STATEC agestellt.

Zwar konnten all déi Befroten sech u Lëtzebuergesch cursen erënneren, mee de konkreten Inhalt schéngt extrem vum jeeweilege Schoulpersonal ofzehänken.

Lëtzebuergesch op Facebook: „Onofhängeg vun hire Standardkenntnisser schreien déi Befrote Lëtzebuergesch mat vill Selbstbewosstsinn“

Et gëtt eng offiziell lëtzebuergesch Grammaire a Schreifweis, mee deene meeschte Leit ass se net bekannt

Heiansdo widersprieche sech d'Participanten och während dem Interview, zum Beispill andeems se eng Kéier uginn, eng offiziell Schreifweis géing et net ginn, dann awer méi spët mengen, et géing se trotzdem ginn. Allgemeng ass also unzuhuelen, datt d'Participanten nach net vill a Kontakt mam Standardlëtzebuergesche komm sinn an dowéinst och onpräzis Äntwerte ginn. Eng Erklärung dofir ass de Fait, datt dem geschriwwene Lëtzebuergeschen nëmmen eng relativ marginal Roll am Schoulssystem zoukënnt. Zwar konnten all déi Befroten sech u Lëtzebuergeschcoursen erënneren, mee de konkreten Inhalt schénge extrem vum jeeweilege Schoulpersonal ofzehänken. Nëmme e puer Jonker hunn effektiv déi offiziell Rechtschreiwung am Detail geléiert. Vill vun hinnen hunn an dese Stonnen virun allem Texter gelies, oder des esouguer genotzt, fir de Programm vun anere Fächer nozehuelen.

Richtig- a Falschschreiwen ass eng Saach vun Ofgrennung an Differenzierung

Wann d'Schreifnorm also net an der Schoul geléiert gëtt, wéi leeën sech déi Jonk dann un fir ze schreiwen? Dëst ass eng aner Fro, déi am Interview opgeworf ginn ass. Verschidde Strategië gi vun de Participanten ugewannt. Engersäits gëtt „einfach drop lass geschriwwen“ (Lou), geschriwwen „esou wéi ech et héieren“ (Pit), oder awer andeems verschidde Regelen vun der däitscher Grammaire ugewand ginn. Zweetens erënneren sech d'Participanten heiansdo nach u verschidde Regelen aus der Schoul, a wenden

déi och un. Eng drëtt Schreifstrategie ass d'Benotze vum Spellchecker.lu, e gratis Korrekturprogramm fir lëtzebuergesch Texter. Spannend ass an deem Kontext, datt aus der Perspektiv vun de Participanten 'korrekt' an 'inkorrekt' oder 'richteg' a 'falsch' schreiwe keng absolut mee eng relativ Affär ass. Dëst gëtt beispillsweis aus der Ausso vum Danielle ersiichtlech:

Ehm ma ech weess eben an der Primärschoul, do hate mer scho Bicher an esou gelies, dofir weess ech ongeféier wéi een déi meeschte Saache schreift. Ech weess elo net onbedéngt op d'Accente richteg sinn oder sou, mee ech mengen awer dass ech net esou falsch schreiwen

D'Participanten erklären, datt si 'ongeféier' wéisst, wéi déi meeschte Wieder op Lëtzebuergesch geschriwwen ginn. Domat ënnersträicht d'Danielle engersäits, net all orthographesch Regel ze kennen, anerersäits awer trotzdem eng gewëss Standardkompetenz ze hunn. Ähnlech Kommentaren si vu ville Participanten gemaach ginn. Ee weidert Resultat vun deem Projet ass also, datt déi Jonk (onbewosst) 'richteg' a 'falsch' schreiwen als eng Aart Kontinuum verstinn, op deem si sech diskursiv positionéieren. Dëst geschitt duerch eng Ofgrennung vun anere Persounen a Schreifstiler, anere Persounen oder duerch d'Ennerscheede vu verschiddene Schreifkontexten, wou jeenodeem méi eng korrekt Aart a Weis verlaangt gëtt. Et gëtt sech beispillsweis vun de Geschwëster, oder méi jonke Persounen ofgegrenzt, déi 'méi falsch' schreiwen. Och gëtt implizit Grammaire vun der Rechtschreiwung ënnerscheed. Zum Beispill ass 'meng Buch' méi inkorrekt wéi d'Netrespektéiere vun den Akzentregelen. Wieder ewéi 'wierklech falsch',

**Spannend ass an
dësem Kontext,
datt aus der
Perspektiv vun
de Participantë
,korrekt' an
,inkorrekt' oder
,richteg' a ,falsch'
schreiwe keng
absolut mee eng
relativ Affär ass.**

,total falsch', a ,richteg falsch' gi benotzt, fir dës diskursiv Positionéierung ze maachen.

Datt d'Participanten tëscht verschidde Formen vu Korrektheet ënnerscheeden, weist drop hin datt si een Normbewosstsinn hunn, och wann si de Standard net beherrschen, oder net wëssen, datt et esou ee gëtt. Et kann een sech froen, wouhier dës Normbewosstsinn kennt, wann si de Standard net an der Schoul geléiert hunn? Eng Erklärung dofir kéint sinn, datt déi Jonk en Transfert vum Normbewosstsinn vum Däitschen a Franséischen op d'Lëtzebuergesch maachen. Ëmmerhi mussen si fir op mannst dräi Sproochen de Standard léieren, an hunn domat d'Iddi iwwerholl, datt et ee Standard fir all Sprooch muss ginn.

Standardiséierung a Gefährdungsdiskurs

Doropshin sinn d'Participantë gefrot ginn, ob et hirer Meenung no wichteg ass, eng offiziell lëtzebuergesch Rechtschreiwung a Grammatik ze hunn, wat déi meescht bejoen. Während Verschiddeener relativ vague Aussoe maachen (et wier scho net schlecht, Pit), maachen Anerer en explizite Lien tëscht der Standardiséierung an dem Erhale vum Lëtzebuergesch. D'Lou dréckt dëse Standpunkt am folgenden Zitat aus:

Well bon also ech hunn d'Gefill d'lëtzebuurger Sprooch gëtt ëmmer méi rar einfach an eh duerch sou eng Standard kéint een, also wann déi Regele wierklech anz-wousch festgehal sinn [...] da gëtt dat méi erhalen, géing ech soen. [...] Dowéinst dach also eng Standardsprooch fir Lëtzebuergesch wier ganz wichteg.

Hei komme mir bei e weidert wichtegt Resultat vun dësem Projet: an zwar datt allgemeng eng negativ Perception vum der Vitalitéit vum Lëtzebuergesch ënnert de Befroten dominéiert. Si sinn der Meenung, et misst eppes ënnerholl ginn, fir dem Réckgang vum lëtzebuurger Sproochgebrauch entgéintzewierken. Zwar sinn och hei d'Aussoe breetgefächert, mee et ass scho markant datt just ee Befroten net der Meenung ass, d'Lëtzebuergesch kéint lues a lues verschwannen. Vill vun de Befrote maachen also kee Lien tëscht hirem extensiven a selbsbewusste Schreiwe vum Lëtzebuergesch an der Vitalitéit vun der Sprooch. Deemno reproduzéieren déi Jonk ee ,Gefährdungsdiskurs' (Duchêne & Heller 2007), deen an deene läschte Joren am öffentliche Raum zougeholl huet. De Mike, wéi och d'Lou am Beispill virdrun, dréckt et folgendermoossen aus:

Ech fannen d'Wichtegkeet vun eiser Sprooch geet ëmmer [méi] verluer. A jo ech fannen et gëtt net genuch geschwat hei.

Save the date

public forum zu den Europawahlen

Wen interessiert's?

Luxemburger ONGs und ihr Verhältnis zur EU-Ebene

5. Mai 2014

18.30 Uhr

im Exit07/Carré Rotondes

(1, rue de l'Académie)

Immer mehr Bereichen unseres Lebens werden durch EU-Richtlinien und Verordnungen bestimmt – sei es im Umweltschutz, im Verbraucherschutz, in der Landwirtschaft oder beim Datenschutz. Die Europawahlen bieten eine gute Gelegenheit nicht nur auf die Positionen zu schauen, die die Kandidaten vertreten, sondern auch den Blick auf die Zivilgesellschaft zu richten.

Inwieweit prägen die Brüsseler Entscheidungsprozesse die Arbeit der Luxemburger ONGs? Welche Themen sind ihnen im Moment wichtig? Welche Möglichkeit der Einflussnahme haben sie? Sind die Luxemburger Europaparlamentarier offen für Vorschläge, die aus den ONGs kommen?

Diese und andere Fragen wollen wir am 5. Mai diskutieren.

Weitere Infos in den nächsten Tagen unter forum.lu

Dee Gefährdungsdiskurs bezitt sech virun allem op den héijen Undeel un net-Lëtzebuergesche Persounen, déi am Land schaffen a wunnen, an op d'Gefill, datt ëmmer méi Franséisch muss geschwat ginn. Et gëtt gefuerdert, d'Migranten a Frontaliere misste méi motivéiert ginn, Lëtzebuergesch ze léieren. Interessant fir d'Fro vun der Standardiséierung ass hei, datt fir déi Befroten den Aspekt Schwätzen a Léieren duerch Auslänner méi wichteg ass ewéi d'Fuerderung no der Legitimitéit vum Lëtzebuergesch a formale geschriwwene Kontexter. Dëst ass nämlech eng Fuerderung, déi oft vu Spriche vu Minoritéitssproochen an anere Kontexter gemaach gëtt. Méiglecherweis reproduzéieren déi Jonk esou déi ambivalent Positioun, déi den Educatiounsministère vis-à-vis vum Lëtzebuergesch anhélt: Am éischte Cycle gëtt d'Lëtzebuergesch als geschwaten Integratiounssprooch promovéiert, mee dono verschwënnt se aus dem Curriculum. Domat gëtt implizit d'Iddi verfestegt, d'Lëtzebuergesch wier virun allem eng geschwate Sprooch. Et kann een sech d'Fro stellen, op méi Raum fir d'Lëtzebuergesch-Schreiwten an der Schoul net géing hëllefen, der Angscht virun der Iwwerfriemung e bëssen de Wand aus de Segelen ze huelen. ♦

1 D'Participantë goufen iwwer en Opruff an de Medien an op Facebook am September-Oktober 2013 gesicht. De Grupp setzt sech aus Studenten, Lycéesschüler, Jonker op der Sich no enger Aarbecht a jonke Berufstätigen zesummen. Déi meescht hunn d'Lëtzebuergesch Nationalitéit, mee e puer och e portugiseschen, däitschen oder franséische Migratiounshannergrond. D'Interviewen sinn am Oktober 2013 gemaach ginn an hu sech mat verschiddenen Aspekter vun der lëtzebuergescher Sprooch befaasst: geschwatent Lëtzebuergesch, de Gebrauch vum geschriwwene Lëtzebuergesch, Lëtzebuergesch liesen an d'Positioun vun der Nationalsprooch am Kontext vun der Méisproochegkeet.

2 Zil vum Artikel ass et awer net, déi tatsächlech Standardiséierung vum Lëtzebuergesch ze beschreiwen, mee wéi déi vun deene Jonke wouergeholl gëtt. Fir en Iwwerbléck iwwer d'Standardiséierung vum Lëtzebuergesch sief op den Aufsatz vu Gilles a Moulin (2003) verweisen.

3 Fir d'Anonymitéit vun de Befroten ze garantéieren sinn d'Nimm verännert ginn.

4 (de Bres & Franziskus (2013), de Bres & Belling (a Preparatioun))

metaxy@uni.lu mission culture scientifique et technique <http://metaxy.uni.lu>

GRANDE CONFÉRENCE 37

Origine et diffusion du langage humain

Jean-Marie Hombert Université Lumière Lyon 2
Lundi 07.04.2014 17:30

Auditoire François Tavenas Campus Limpertsberg

L'origine et la diffusion du langage humain est une préoccupation ancienne avec des réponses très différentes selon les époques considérées. Le nombre de travaux sur l'origine du langage a beaucoup progressé en particulier pendant les quatre dernières décennies. Les réponses aux nombreuses questions concernant l'origine du langage, le passage de la vocalisation aux formes linguistiques du langage humain, les évolutions entre le passage des 100 000 dernières années (origine des *Homo sapiens*) et les derniers 10 000 ans (limite maximum de la reconstruction des langues) sont maintenant abordées par différentes disciplines (préhistoire, génétique des populations, cognition, reconstruction linguistique) et nous souhaitons montrer que cette « reconstruction » ne pourra se faire qu'en comparant les résultats de ces différentes disciplines et aboutira à une construction du langage produite par une évolution linguistique différente dans des secteurs géographiques distincts.

AVEC LE CONCOURS DES AMIS DE L'UNIVERSITÉ DU LUXEMBOURG